

سیر تدوین قانون اساسی در ایران

از مشروطه تا پیروزی انقلاب اسلامی

www.ketab.ir

محمد نورالدینی

عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد نیشابور

- نورالدینی، محمد، ۱۳۴۷ :
 ایران. قانون اساسی (جمهوری اسلامی) (Iran. Qanun assasi (Jomhuri Eslami)
 ایران. قانون اساسی (مشروطه) (Iran. Qanun assasi (Mashruteh)
 سیر تدوین قانون اساسی در ایران (از مشروطه تا پیروزی انقلاب اسلامی) / محمد نورالدینی.
 مشهد: انتشارات مرندیز، ۱۴۰۰.
 ۱۴۳ص.
 978-600-106-789-1
 فیپا
 کتابخانه.
 قانون اساسی — ایران — تاریخ — قرن ۱۳ق. — ۱۴
 Constitutions -- History -- Iran -- 19th - 20 century
 ایران — تاریخ — انقلاب مشروطه، ۱۳۲۴ - ۱۳۲۷ق.
 Iran -- History -- Constitutional Revolution, 1906-1909
 ایران — تاریخ — انقلاب اسلامی، ۱۳۵۷
 Iran -- History -- Islamic Revolution, 1979
 KMH۲۰۶۴
 ۳۴۲/۵۵۰۲۳
 ۸۷۴۳۴۳۷
 فیپا

سرشناسه
 عنوان قراردادی
 عنوان و نام پدیدآور
 مشخصات نشر
 مشخصات ظاهری
 شابک
 وضعیت فهرست نویسی
 یادداشت
 موضوع
 موضوع
 رده بندی کنگره
 رده بندی دیویی
 شماره کتابشناسی ملی
 اطلاعات رکورد کتابشناسی

www.ketab.ir

نشر موندیز

سیر تدوین قانون اساسی در ایران

از مشروطه تا پیروزی انقلاب اسلامی

نویسنده: محمد نورالدینی

ویراستار: سیده طیبہ حسینی

چاپ: دقت / نوبت چاپ: اول ۱۴۰۱

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۰۶-۷۸۹-۱

دفتر نشر: مشهد - خیابان آبکوه ۷ - دانشسرای ۸ - شماره ۹۰

تلفن: ۰۵۱-۳۷۲۷۴۷۶۵ | دورنگار: ۰۵۱-۳۷۲۵۱۳۰۲

تمام حقوق چاپ و نشر این اثر طبق قرار داد محفوظ است و هر گونه چاپ و تکثیر از محتویات این کتاب بدون اجازه کتبی ممنوع است

متخلفان به موجب قانون حمایت از حقوق مولفان، مصنفان و هنرمندان تحت پیگرد قانونی قرار میگیرند.

قیمت: ۵۳,۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

فصل اول: مفهوم قانون و قانون اساسی ۹

الف. تعریف قانون ۹

ب. قانون اساسی ۱۱

ج. ویژگی‌های قانون اساسی ۱۲

د. تقسیم بندی قوانین اساسی ۱۳

۱- قانون اساسی تکاملی ۱۳

۲- قانون اساسی تدوینی ۱۳

۳- قانون اساسی انعطاف‌پذی ۱۳

۴- قانون اساسی انعطاف ناپذیر ۱۴

فصل دوم: نگاهی به نخستین قوانین اساسی در جهان ۱۷

الف. نخستین قوانین اساسی تدوین شده قبل از میلاد مسیح ۱۷

ب. نخستین قوانین اساسی تدوین شده پس از میلاد مسیح ۱۸

۱- قانون اساسی روم شرقی ۱۸

۲- قانون اساسی پیامبر(ص) در مدینه ۱۸

۳- قانون ماگنا کارتا و حکومت مشروطه سلطنتی در انگلستان ۱۹

۴- قانون مستعمراتی کنیتیکت در آمریکا ۲۰

فصل سوم: مشروطه ۲۳

الف. تعریف واژه مشروطه ۲۳

ب. عوامل نیاز به قانون در ایران ۲۵

ج. دو رویکرد متفاوت در باب ورود واژه به مشروطه در ایران ۲۶

فصل چهارم: ریشه‌های آشنایی ایرانیان با مشروطه (قانون اساسی) ۳۱

الف- تأثیر اندیشه‌های روشنفکران در گسترش تفکر مشروطه خواهی ۳۱

میرزا صالح شیرازی کازرونی ۳۲

میرزا فتحعلی آخوندزاده ۹۵-۱۲۲۷ق ۳۳

میرزا حسین خان سپهسالار اعظم ۹۹-۱۲۴۲ق ۳۳

یوسف خان مستشار الدوله ۱۳۱۳ق ۳۴

میرزا ملکم خان ناظم الدوله ۱۲۲۶-۱۲۴۹ق ۳۴

ب. روزنامه و روزنامه نگاران منشاء آگاهی ایرانیان دو امر مشروطه ۳۵

روزنامه اختر ۳۶

روزنامه قانون ۳۸

هفته نامه حبل المتین ۳۹

روزنامه حکمت ۴۰

روزنامه ثریا ۴۲

روزنامه پرورش ۴۳

روزنامه چهره‌نما ۴۵

ج. تحولات فکری و اجتماعی در برخی از کشورهای جهان و تأثیر آن بر ایران ۴۸

د. بحران اقتصادی عصر قاجار زمینه‌ای جهت شکل‌گیری مشروطه ۵۴

فصل پنجم: قانون اساسی عصر قاجار ۶۱

الف. چگونگی تدوین قانون اساسی مشروطه ۶۱

ب. نگاهی به کلیات قانون اساسی مشروطه ۶۴

فصل ششم: قانون اساسی عصر جمهوری اسلامی ۶۷

الف. چگونگی تدوین قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران ۶۷

ب. نگاهی به کلیات قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران ۷۰

ج. مبانی فقهی - نظری قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران ۷۱

۱- اعتقاد به الله ۷۱

۲- اعتقاد به وحی و بعثت انبیاء ۷۲

۳- اعتقاد به معاد ۷۳

۴- اعتقاد به عدل خداوند ۷۳

۵- اعتقاد به امامت ۷۴

۶- اعتقاد به اصل کرامت انسان ۷۵

فصل هفتم: ریشه‌های فرهنگی و اجتماعی قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران ۷۷

الف. اصول اخلاقی ۷۸

ب. آموزش و پرورش ۷۹

ج. استقلال و تمامیت ارضی کشور جمهوری اسلامی ایران ۸۰

د. وحدت ملی ۸۲

هـ. دین و مذهب رسمی کشور ۸۳

و. زبان و خط رسمی کشور ۸۵

ز. تاریخ رسمی کشور ۸۶

ح. پرچم رسمی کشور ۸۷

فصل هشتم: محورها و فصول اساسی قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران ۸۹

الف. اصول کلی ۸۹

۱. جمهوری ۹۰

- ۲- اسلامیت..... ۹۲
- ۳- مشروعیت نظام..... ۹۳
- ۴- نقش خانواده در جامعه اسلامی..... ۹۳
- ۵- اقتصاد در قانون اساسی جمهوری اسلامی..... ۹۵
- ب. حقوق و آزادی‌های عمومی..... ۹۶
 - ۱- حقوق اقلیت‌ها..... ۹۷
 - ۲- حقوق زنان..... ۹۸
 - ۳- آزادی اندیشه و بیان..... ۱۰۰
 - ۴- آزادی شغل و مسکن..... ۱۰۰
- ج. رهبری..... ۱۰۲
 - ۱- نحوه انتخاب رهبر در اسلام و جمهوری اسلامی ایران..... ۱۰۲
 - ۲- شرایط و صفات رهبری در جامعه اسلامی..... ۱۰۳
 - ۳- وظایف و اختیارات رهبری..... ۱۰۴
 - ۴- مسئولیت‌های رهبری..... ۱۰۵
 - ۵- توقف و پایان رهبری..... ۱۰۶
- د. قوه قضائیه..... ۱۰۷
 - ۱- شناسایی قوه قضائیه در ارتباط با دو قوه مقننه و مجریه..... ۱۰۷
 - ۲- اصول قانون اساسی در ارتباط با قوه قضائیه..... ۱۰۸
 - ۳- اهداف قوه قضائیه..... ۱۰۸
 - ۴- وظایف قوه قضائیه..... ۱۰۹
 - ۵- وزیر دادگستری..... ۱۱۰
- ه. قوه مجریه..... ۱۱۰
 - ۱- مباحث مربوط به ریاست جمهوری در قانون اساسی..... ۱۱۱
 - ۲- مباحث مربوط به هیأت وزرا و دولت..... ۱۱۲
 - ۳- مباحث مربوط به نیروهای مسلح..... ۱۱۳

مقدمه

قانون در لغت به معنای وسیله‌ای است برای تنظیم سطور و خطوط و به معنای هر قاعده کلی که در علوم پذیرفته شده است بکار می‌آید. اما در اصطلاح حقوقدانان قانون عبارت است از اصلی کلی که به عنوان تنظیم‌کننده روابط اجتماعی از طرف هیئت حاکم و افراد یک جامعه پذیرفته شده و ضمانت اجرایی نیز برای آن وجود داشته باشد. اولین مجموعه حقوقی مدون در تاریخ بشر مجموعه قوانین حمورابی می‌باشد که شامل ۴۵۰ ماده حقوقی است که به روایتی متأثر از شرایع الهی در آن منطقه (بابل) بوده است. پس از قانون حمورابی قوانین دیگری در جامعه بشری تدوین گردید از جمله قانون تلمود که مورد استفاده یهودیان قرار گرفت و یا قوانین حاکم بر روم و حقوق ایران باستان.

با ظهور اسلام و بعثت پیامبر (ص) آخرین نظام حقوقی الهی تنظیم گردید و نظام‌های حقوقی جهان را تحت الشعاع خود قرار داد. این نظام حقوقی که برخاسته از قرآن و سنت نبوی است در کمتر از یک قرن برنیمی از جهان آن روز حاکم گردید و ملت‌های مختلفی آن را با میل و رغبت پذیرفتند؛ زیرا برتری آشکاری بر سایر نظام‌های حقوقی جهان داشت.

در نظام حقوقی اسلام می‌توان به موارد بسیار زیبایی اشاره نمود از جمله برخورد با نظام طبقاتی و تعصبات نژادی، فراگیری علم و دانش برای همه، توجه به مستضعفان، تأکید بر عنصر اخلاق در روابط اجتماعی، توجه به زندگی مادی و معنوی، نفی هر گونه ارزشهای جاهلی و ایجاد نظام ارزشی جدید و ...

پیامبر (ص) با ایجاد حکومت اسلامی در مدینه و ایجاد قانون اساسی در صدد برآمد احکام و قوانین اسلامی را در جامعه پیاده نماید که در این زمینه بسیار موفق بودند و تفاوت آشکاری میان دوران

جاهلیت و دوران پس از اسلام ایجاد گردید. با رحلت پیامبر (ص) و روی کار آمدن افرادی که اطلاعات چندانی در ارتباط با قوانین اسلامی نداشتند و همچنین با کنار گذاشتن برگزیدگان پیامبر (ص) از جامعه؛ مردم از مسیر اصلی خود خارج شدند و به انحطاط و عقب ماندگی فرو افتادند. در طول زمان؛ افراد و گروه‌هایی در جهت بازگرداندن جامعه به مسیر اصلی خود تلاش نمودند که پاره‌ای با شکست و گروهی با پیروزی مواجه شدند.

در طول دوران حکومت قاجار تحصیل کردگان، روشنفکران و برخی از روحانیون تلاش نمودند که حکومت قانون تشکیل گردد. و در این راه تلاش فراوان کردند. سرانجام موفق شدند اولین قانون اساسی را تاسیس کنند و زمینه را برای محدود ساختن نظام سلطنتی دیکتاتوری فراهم نمایند. این تلاش جمعی ایرانیان منجر به شکل‌گیری نظام مشروطه در ایران گردید.

انقلاب اسلامی ایران به رهبری امام خمینی با مهمترین هدف خود یعنی استقرار نظام اسلامی مبتنی بر حکومت حق و عدل قرآن تشکیل گردید و از همان ابتدا ضمن تشکیل حکومت اسلامی و ایجاد یک قانون اساسی مبتنی بر اسلام، قدم در راه پیاوه کردن احکام و قوانین اسلام گذاشت. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، مبین نهادهای فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی جامعه ایران براساس اصول و ضوابط اسلامی است که انعکاس خواست قلبی امت اسلامی می‌باشد. قانون اساسی ایران پایه‌های اعتقادی خود را مبتنی بر توحید و حاکمیت الله و وحی الهی و نقش آن در بیان قوانین قرار داده است، هر چند که به بحث معاد و عدل الهی و امامت و رهبری در جامعه اسلامی کاملاً اشاره گردیده است.

در پایان بر خود لازم می‌بینم از همکار گرامی و گرانقدر خانم دکتر ضیاء خدادادیان نهایت تشکر و سپاس را داشته باشم که ویراست ادبی این مطالب را عهده دار بودند.

با این حال با تمام سعی و تلاشی که در تهیه این مجموعه انجام گرفته است اذعان دارم که خالی از نقص نمی‌باشد، امید است که با راهنمایی‌های لازم اینجانب را مورد لطف و مرحمت قرار دهید.